

עלון שבועי נחלת שדה

חידושים וביאורים
על סידור התפילה

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

5 תמוז ה'תשס"ו
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: ברכת אלהי נשמה

א. סגולות וכוונות:

כתב הגאון רבי מרדכי ששון מבגדד זצוק"ל בספרו מזמור לאסף: "אלקי נשמה" יש סגולה כדי שלא ישכח את שמו לאחר מותו, כי לאחר מותו הממונה שלו שואל אותו מה שמך, ואחר מותו נשכח ממנו שמו, ומכין אותו מכת מרדות. תיקונו הוא שישלב שמו ושם הויה ושם אדנות. דהיינו אדם ששמו דוד שילוב שמו יכתב כך יאדה"דוונדה", והשם אליהו יכתב כך יאאהדלוניההו, ובשעה שאומר: "נשמה שנתת בי", יכון בתיבות אלו ויועיל שלא ישכח שמו. כמו"כ כשיכון בשילוב הנ"ל יקבל על עצמו לשוב בתשובה ולקדש את עצמו.

כמו כן מצינו סגולה נוספת, הובא בספר זכר דוד זכות (מאמר א פרק פז) שיש סגולה נפלאה שלא ישכח את שמו ליום הדין שמיד שיקום משנתו ישלב במחשבתו אותיות "נשמה" עם אותיות שמו, כגון, אם הוא נקרא בשם "דוד" ישלב כך "נדשומדה" ביום החול, אבל בשבת ישלב אותיות שמו קודם לאותיות "נשמה" כך "דנושדה", ובה זכור את שמו ליום הדין ולא ישכחהו. ע"ש.

וכתב בכף החיים (פלאגי - סימן כח סעיף ל"ד): זכור אל תשכח דבשבת יקדים אותיות נשמה לאותיות שמו, ויזהיר תמיד לבניו הקטנים שלא יאמרו אלהי נשמה בנשימה אחת, אלא וריוח תשימו. ע"כ. לכן צריך להקפיד שאומר "אלהי נשמה" להפסיק בין אלהי לנשמה, כדי שלא ישמע כאילו אלהי נשמה, שהנשמה היא אלוה.

ב. סמיכות ברכת אלהי נשמה לברכת אשר יצר:

כתב הרא"ש בתשובה, שברכת אלהי נשמה כיוון שאינה פותחת במילה "ברוך", יש לאמרה מיד בסמוך לברכת אשר יצר, משום שברכת אלהי נשמה צריכה להיות סמוכה לברכת אשר יצר, כאילו היא המשך לברכת אשר יצר שהיא פותחת במילה "ברוך". אלא שכבר כתב הב"ח, שאין כוונת הרא"ש בזה לחייב מן הדין להסמיך ברכת אלוקי נשמה לברכת אשר יצר, אלא ממידת זריזות וחסידות.

ומעיקר הדין אין חובה להסמיך ברכות אלו זו לזו, וכמו שכתבו התוספות במסכת ברכות (מו. ד"ה כל הברכות) בזו הלשון: אלקי נשמה למה אינה פותחת בברוך, והרי אינה סמוכה לברכת אשר יצר, כגון שלא הוצרך לנקבו (לעשות צרכיו, וממילא אינו מברך בכלל אשר יצר, אבל מברך ברכת אלקי נשמה)? וצריך לומר שהואיל ואינה אלא הודאה בעלמא (כלומר אין עיקרה ברכה אלא הודאה) משום הכי (משום כך) אינה פותחת בברוך. וכן פסקו הטור ומרן השולחן ערוך וזו לשונם: ברכת אלקי נשמה אינה פותחת בברוך מפני שהיא ברכת הודאה, (כלומר שאינה ברכת המצוות כגון ברכת "להניח תפילין" וכן אינה ברכת הנהנין כגון ברכת "בורא פרי העץ" שנתקנה על הנאות האכילה.) וברכות ההודאות אינן פותחות בברוך.

יש לתת טעם להסמיך ברכת אשר יצר לברכת אלהי נשמה, על פי מה שהקשה בספר פתח הדביר (אר"ח סימן מ"ו סק"א) בשם הגאון רבי חיים פאלאגי בספרו חיים לראש (על הגדה של פסח) חכמינו ז"ל תיקנו ברכות ההודאה על הראיה ועל המלבושים וכו', ומדוע לא תיקנו על הדיבור "ברוך משיח אלמים" הרי אם ניטל מהאדם כח הדיבור כבהמה נדמה?

ותירץ בעל פתח הדביר, יש לומר שהודאה זו כלולה בברכת "אלהי נשמה", שהרי נשמת האדם היא 'רוח ממללא' וברכה זו אומרים "כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני", וביאר האבודרהם שהוא על דרך הפסוק "לא המתים יהללו יה", כי כשהאדם ישן הרי הוא כאבן שניטל ממנו כח הדיבור, וכאשר בבוך חוזרת הנשמה לאדם חוזר אליו גם הדיבור ונמצא שהכל תלוי בהחזרת הנשמה.

לפי זה יש להסביר מדוע יש להסמיך ברכת "אשר יצר" לברכת אלהי נשמה" שכן סיום ברכת "אשר יצר" היא "ומפליא לעשות" ומבאר הרמ"א בסימן ו', מה הפירוש "מפליא לעשות", מה הפלא שהקב"ה עושה? והוא מסביר, שמשמר את רוח האדם בקרבו ומקשר דבר רוחני את הנשמה, עם גוף גשמי, כי רוחני וגשמי לא יכולים לשכון בכפיפה אחת, ורק על ידי נס שהקב"ה "מפליא לעשות" מקשר דבר רוחני את הנשמה, עם הגוף הגשמי.

והנה התרכובת הזו של הגוף והנשמה, הוליד את כח הדיבור, כח הדיבור הוא תוצאה ישירה של החיבור של הנשמה עם הגוף. שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ז'): וַיִּצְרֵהוּ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָם מִן הָאָדָמָה וַיַּפֵּחַ בְּאָפָיו נְשָמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה. כלומר חיבור של אדם שבא מעפר, גשמי, אל נשמת חיים דבר רוחני. ומזה נוצר "ויהי האדם לנפש חיה" ומתרגם אונקלוס: "לרוח ממללא" דהיינו שמהתרכובת הזו של גוף ונשמה יצר את כח הדיבור. ולכן נקרא האדם על שם הכח המאפיין הזה נקרא "מדבר".

רבי יצחק הוטנר זצ"ל כותב בספרו פחד יצחק, שכל אותן הלכות העוסקות בענייני דיבור, כמו נדרים חרמים וכו', נמצאים ברמב"ם בחלק שנקרא "הפלאה", והוא מסביר מדוע? כי הדיבור נובע מהחיבור של גוף ונשמה, ועל החיבור הזה הסביר הרמב"א שזה שאנו מברכים "מפליא לעשות" על הפלא שקושר דבר רוחני עם דבר גשמי. ומאחר והפלא הזה הוא יצר את כח הדיבור, לכן כל הדברים הנוגעים לדיבור נקראים "הפלאה", כי הם תולדות ישירות מהפלא הזה של חיבור גוף ונשמה.

על פי זה יש לומר, שכיון שסיום ברכת אשר יצר "ומפליא לעשות" עוסקת בדיבורו של האדם, וברכת "אלהי נשמה" היא הודאה על הדיבור, הרי שמן הראוי להסמיכם אחת לשניה.

ג.

בספר הרוקח כתב שב"אלהי נשמה" יש ארבעים תיבות כנגד ארבעים יום של יצירת הוולד. ואכן בנוסח הספרדים שמשמיטים את מילת "היא" ונמצא ארבעים תיבות. אולם נוסח אשכנז מוסיפים מילת "היא", וביארו שאצלם מילת "כל זמן" (שיש בה מקף) חשובה כמילה אחת.

ויש לפרש שבא לרמז בזה לדברי הגמרא בנדה (ל:): דרש רבי שמלאי למה הולד דומה במעי אמו? לפנקס שמקופל ומונח ידיו על שתי צדעיו שתי אציליו על ב' ארכובותיו וב' עקביו על ב' עגבותיו וראשו מונח לו בין ברכיו, ופיו סתום וטבורו פתוח, ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו. וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח, שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו עשה אחת, ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (איוב כ"ט ג')

"בהלור נרו על דאשי לאורו אלך חושך", ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים שנאמר (שם פסוק ב') "מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני", ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים? הרי אומר אלו ירחי לידה. ומלמדן אותו כל התורה כולה וכו'. וכיון שבא לאיר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה ... ואינו יוצא משם עד שמשיבין אותו ... ומה היא השבועה שמשיבין אותו? תהי צדיק ואנל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע. והוי יודע, שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הריני נוטלה ממך. תנא דבי ר' ישמעאל: משל לכהן שמסר תרומה לעם הארץ ואמר לו, אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הריני שורפה לפניך.

נמצא כי הפתיחה של "נשמה שנתת בי טהורה" היא בזמן לידת האדם שאז משביעים אותו לשמור על נשמתו בטהרה, רמז לכך נתקנה בברכה זו ארבעים תיבות כנגד ארבעים ימי יצירת הוולד.

עוד יש לפרש שיש כח עצום במספר ארבעים, כפי שכתב הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק ז"ע ב'צעטיל הקטן' הוראות לעבודת ה' (אות ט"ז) כתב: "האדם לא נברא בעולם אלא לשבר את הטבע לכן ירזו את עצמו לתקן מידותיו בשנת ח"ח דוקא כמו שאבאר, כגון מי שנולד בטבע של עקשנות ישבר את טבעו ארבעים יום רצופים לעשות דוקא להפך... וכן מי שבטבעו עצל ירגיל עצמו ארבעים יום רצופים לעשות כל דבר בזריזות... וכן מי שטבעו בישן, מהחלק של בושה רעה, ירגיל את עצמו ארבעים יום להתפלל דוקא בכל רם... וכן מי שאמרי פיו אינם עולים יפה... ירגיל את עצמו ארבעים יום... וכן מי שטבעו אינו מתמיד בלימודו ירגיל את עצמו גם כן ארבעים יום... ומשם ואילך מן השמים יעזרוהו להיות מוסיף והולך בשבירת מידות רעות עד תומם".

לפי זה יש לפרש, שארבעים תיבות בברכת "אלהי נשמה" בא לרמז, שאם ישמור האדם על נשמתו בטהרה במשך ארבעים יום, יקל עליו מעתה ויסורו ממנו כל המפריעים ויזכה לטהרה גדולה מן השמים.

ד. "אלהי נשמה שנתת בי טהורה":

הפסוק בישעיה אומר "למרבה המשרה ולשלום אין קץ", והגמרא בסנהדרין (גד.) מביאה: אמר ר' תנחום דרש בר קפרא בציפורי: מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום? ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג, אמרה מידת הדין לפני הקב"ה: רבש"ע! ומה דוד המלך שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר לפניך שירה תעשה משיח?! לכך נסתם.

נמצא כי האות מ' סתומה מסמלת על עיכוב ביאת המשיח. וכן מבואר בספרים הקדושים של עיכוב הגאולה תלוי בפתיחת מ' סתומה של "למרבה המשרה".

יש לפרש בזה את פתיחת את ברכה זו "אלהי" בחסרון האות מ' סופית, ולא מזכיר שם אלהים שהוא מידת הדין.

יש לפרש על פי מה שכתב בספה"ק התניא (חלק ראשון - פרק מא): וזהו שתקנו בתחילת ברכות השחר קודם התפלה: "אלהי נשמה וכו', ואתה נפחתה כו' ואתה עתיד ליטלה ממני כו'", כלומר מאחר שאתה נפחתה בי ואתה עתיד ליטלה ממני, לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך לייחודה באחדותך, וכמ"ש "אליך ה' נפשי אשא", והיינו על ידי התקשרות מחשבתני במחשבתך ודיבורי בדיבורך באותיות התורה והתפילה, ובפרט באמירה לה' לנכח כמו "ברוך אתה" וכו', והנה בהכנה זו של מסירת נפשו לה', יתחיל ברכות השחר ברוך אתה כו'. עכ"ל.

נמצא כי באמירת "אלהי נשמה שנתת בי טהורה" מקבל על עצמו מסירות נפש, ולכן אף אומר "אלהי ואלהי אבותי" ומכוין כשם שאבותי מסרו נפשם על קידוש ה', גם אני מוכן למסור את נפשי על קידוש ה', ובכח מסירות נפש זוכה להמתיק את הדינים.

ובזכות מסירות נפש זו שמקבל על עצמו בעת אמירת הברכה, מסיר את האות מ' של אלהים, והופך את מידת הדין לרחמים, ובונה את מילת "אלהי" שהיא אותיות אל"ה, לזכות לקרב את ביאת אליהו הנביא זכור לטוב.

ה. "אתה בראת אתה יצרת אתה נפחתה בי"

מסביר המהרש"א: ג' חלקים עיקריים מונים אנו בנשמה: נפש רוח ונשמה. כנגדם מודים אנו להש"ת על שהחזירם לגופנו:

"אתה בראתה" כנגד הנפש, שהוא הדם "כי הדם הוא הנפש" כנאמר "ויברא אלהים את האדם" (בראשית א', כ"ז).

"אתה יצרתה" כנגד הרוח, כנאמר "ויצר רוח אדם בקרב" (זכריה י"ב, א')

"אתה נפחתה בי" כנגד ה'נשמה' כנאמר "ויפח באפיו נשמת חיים".

ובתורות הקבלה מבואר שיש חילוק בין הנפש ורוח לחלק הנשמה, שכן את הנפש והרוח, שותל ה' באדם, בעוד שתפקידו של האדם עצמו הוא להמשיך לעצמו את חלק הנשמה.

הנפש, היא ביטוי לצרכים קיומיים, כגון אכילה, שתיה, שינה וכו'. את האינסטינקטים האלה, ה' נוטע באדם מיום היוולדו, ודברים אלו קיימים גם אצל הבהמה שגם בה יש נפש בהמית.

הרוח, הוא ביטוי לצרכי תנועה, פעילות ויצירתיות וכד'. גם הדחף הזה, לנוע, לפעול וליצור, נטוע גם הוא באדם מראשית יצירתו.

לעומת זאת, הנשמה היא ביטוי לשאיפות רוחניות מוסריות כגון, חסד, צדק, יושר, ענוה, לימוד תורה וכו'. השאיפות האלה הן ביטוי לבחירתו האישית והעצמאית של האדם.

דבר זה נרמז בפסוק: "ג' ה' נשמת אדם חפש כל חַדְרֵי בָטָן (משלי כ, כז)".

ג'ר - נפש רוח, נתונים מאת ה'. אבל את הנשמה, משיג האדם בכח בחירתו.

לפי זה יש לדקדק בלשון הברכה שאצל "אתה בראתה, אתה יצרתה" לא נזכר מילת "בי" "רק אצל "אתה נפחתה בי", לרמז, שחלק הנשמה שנפח הקב"ה באדם, "אין הדבר תלוי אלא בי" היינו בהתנהגותו של האדם שאם ירבה בלימוד התורה וקיום המצוות, יזכה להמשיך לעצמו חלק הנשמה.

ו. "ואתה משמרה בקרבי"

לבאר לשון זה נראה על פי מה שכתב האלשיך הקדוש (פרשת בחוקתי פרק ל"ו פסוק ג') לבאר את דברי המדרש (ילקוט תהילים מזמור ק"ו): "כל הנשמה תהלל יה", הנשמה שבאדם בכל שעה היא עולה ויורדת והיא מבקשת לצאת ממנו, והיאך היא עומדת בגופו, אלא הקב"ה כבודו מלא עולם, והיא באה לצאת ורואה את יוצרה וחוזרת לאחוריה, לכך "כל הנשמה", כל זמן שהיא עולה ויורדת "תהלל יה", על הפלאים שהוא עושה עמנו. ע"כ.

ומבאר האלשיך הקדוש וז"ל: כי כל דבר שואב מקורו, כדרך כל חלק (- ששואף) אל הכל שהוא שורשו, על כן כשהנשמה עולה במחשבתה מהיכן היא שהיא חלקו יתברך, ויורדת ומסתכלת היותה בחומר עכור, בכל נשימה מבקשת לצאת, אלא שרואה את יוצרה, שעם כל רוחניות קדושה הוא בעולם השפל שכבודו מלא עולם, חוזרת גם היא ומתנחמת ומתעכבת באדם. ע"כ.

ומטעם זה ביאר האלשיך הקדוש, שנענש אדם הראשון בעונש מיתה לאחר שחטא בעץ הדעת, כי על ידי כך נסתלקה ממנו השכינה, וכן גופו נעשה עכור. לכך מחד רצתה הנשמה לעזוב את גופו, ומאידך גם לא ראתה הנשמה את השכינה שתגרום לה לחזור אל הגוף. יעו"ש מה שהרחיב בזה.

ולפי זה מבואר היטב מהו לשון "ואתה", שכן השכינה העומדת מולי ושורה כאן בתחתונים, היא זו שגורמת לנשמה שלא לעזוב ולהישאר בקרבו של האדם.

ז. "ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא"

יש לדקדק, מפני מה נאמר "אתה בראתה אתה יצרתה ואתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני", אך השמיט תיבת "אתה" על הנאמר "ולהחזירה בי"?

ואולי יש בזה רמז שאף שמפתח של תחיית המתים רק בידיו של הקב"ה כמבואר בתענית (ב.), אולם יש הזוכים לקום בתחיית המתים, אף שאינם ראויים מצד עצמם אף מחמת הצדיקים השוכבים עמם יקומו בזכותם וכמו שמצינו אצל משה רבינו שנקבר בחוצה לארץ כדי להקים בזמן התחייה את מתי מדבר.

וזהו שאומרים "מחיה מתים ברחמים רבים", ומהו הרחמים הרבים בתחיית המתים? אלא שאף אלה שאינם ראויים לקום בתחיית המתים מצד עצמם, יזכו ברחמי המרובים לקום מחמת הצדיקים השוכבים לידם.

זהו הרמז "ולהחזירה בי לעתיד לבוא" והשמיט מילת "ואתה", שמא איננו ראויים שהקב"ה יקים אותנו לתחייה אזי נזכה לקום בזכות הצדיקים השוכבים עמנו.

והדברים יבוארו על פי מה שמצינו בכתובות (קיא:) דרש רבי אלעזר מהפסוק "כי טל אורות טליך וגו'", כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור התורה אין אור תורה מחייהו. כלומר מי שלא לומד תורה לא יקום לתחיית המתים. שמע זאת רבי יוחנן והיה קשה בעיניו שהרי כמה יהודים יש שלא זכו לשבת וללמוד את התורה הקדושה. ראה זאת רבי אלעזר שהוא מצטער אמר לו: רבי מצאתי להם תוקנה מן התורה, שנאמר "ואתם הדבקים בה' אלהיכם כולם חיים כולם היום", וכי אפשר לדבוק בשכינה והכתיב "כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא"? אלא כל המשיא בתו

לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו נדבק בשכינה.

ומשמע מדברי הגמרא שגם מי שזכה לשמור תורה ומצוות, מ"מ אינו זוכה לתחיית המתים אלא אם כן זכה להשתמש באור תורה כי טל אורות אורה של תורה הוא המחיהו לעתיד לבוא.

ובזה מובן מאמר חז"ל בברכות (ז). נשים במה זכות? ותיצרו שלוקחות בניהם לתלמוד תורה ומחכות לבעליהן שיחזור מבית המדרש ומכינות להם לאכול. שואל בעל חיי אדם בספרו חכמת אדם: וכי נשים אין להן מצוות הרי חייבות לשמור שבת וצניעות וטהרת המשפחה וכשרות ותפילה כל יום ומאה ברכות ועוד ועוד? אלא הוא מתרץ: שכל זה טוב כדי לזכות לעולם הבא, אבל לזכות לעולם הזה בתחיית המתים, רק על ידי לימוד התורה ונשים אינם מצוות בלימוד התורה, ולזה אמרו כשעזרת לבעלה ולבניה בלימוד התורה הרי שהיא שותפה בתורה ממש וממילא תזכה גם היא לקום לתחיית המתים.

וידוע המעשה עם הסטייפלר זי"ע א שאדם אחד רצה לקחת לביתו חתן דתי שלא לומד תורה כלל ועיקר, ואמר לו הסטייפלר, אל תיקח אותו לחתן, כי הוא לא יקום בתחיית המתים. וכך כותב הפ"ח חיים בספרו חובת השמירה (פרק י"ג) שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, היינו שהנפש יש לה זכות להתעדן בגן עדן בעבור שהוא איש ישראל, אבל הגוף שנעשה כבר עפר, להקימו לתחיה, אין מועלת שום עצה בלתי אור התורה שלמד בעצמו או שהחזיק תורה אפילו לאחרים. עכ"ל.

אבל יותר מזה כותב הגאון בעל שב שמעתא בהקדמתו בביאור מאמרו ז"ל (סנהדרין ז): כל האומר אין תחיית המתים מן התורה, אין לו חלק לעולם הבא. שאין כוונתם רק על מי שהוא כופר בעיקר התחיה שלעתיד, אלא אף אם מאמין בה, אלא שהוא כופר בסבתה, ואומר שאין התחיה תלויה בלימוד התורה, נקרא כופר בתחיית המתים ואין לו חלק לעולם הבא. כי רק התורה היא הסיבה לתחיית המתים מה שאין בכח שאר מצוות התורה.

וכבר כתב החפ"ח חיים במכתביו (מכתב מ"ז): "ולא בקל יכול האדם להשיג למעלה זו של תחיית המתים רק צריך לזה זכות גדולה ורחמים מרובים, כמו שאנו אומרים בתפילה: "מחיה מתים ברחמים רבים", דבדן גרידא מי יודע אם יזכה, כי בודאי תדרוש מדת הדין שיביא האדם אור תורה גדול שלא הוציא זמנו לבטלה ובשעות הפנויות עסק אז בתורה, ועל זה צריך האדם לרחמים גדולים כדי שיצא פסק הדין דסגי לו לאדם באור תורה שיש לו, ולא דבר קטן הוא וצריך לזה זכות גדולה". עד כאן לשונו.

מדוע תחיית המתים תלוי בלימוד התורה?

הדברים יובנו על פי מה שכתב בספר יד הקטנה (הערה קצרה סוף חלק א') להסביר את מהות ענין תחיית המתים, שבעצם הוא דביקות בו יתברך בעולם הזה עם הגוף והנשמה, וז"ל: "ותכלית העבודה בגוף ונפש הוא כדי שתדבק גופנו בכוח נשמתנו אל הבורא יתברך, הוא שנאמר בתורה: "ובו תדבק" ובזאת הדביקות יזדכך כל גופנו ועודנו פה בארץ, פירוש, שלא יתאוה עוד הגוף להנאה גשמית. והן על זאת תכלית נקודת הדביקות, כבר היה עליה פעם אחת אדם הראשון קודם חטא, ופעם שנית כבר היו עליה קיבוץ אנשים רבים יחד אומה שלמה, והם דור המדבר במעט הזמן שמקבלת התורה עד מעשה העגל ... ולא יוגמר זה הענין על אמיתות השלימות הגמור שאין עוד אחריה כלום עד אחרית ימי עולם לעתיד בזמן התחיה והעולם הבא, ואז יקום בנו מה שנאמר בתורה "ומל ה' אל לבבך" ... ואז כולנו עם ישראל נהיה קשורים ודבוקים בה' אלקינו בנפשנו וגופינו פה בזה העולם, ונעמוד בה לנצח ונהיה בדרגה למעלה מן המלאכים, ואז יוגמר תכלית הבריאה על נקודת תכליתה. אבל כל זאת וכל אלה מבלתי אפשרי כלל לנו עם ישראל להשיגה כי אם דוקא בכל ההתגלגלות וההתהפכות האלה שעבר עלינו ובכל מה שנמשך להתגלגל עד אחרית האחרית, ודוקא עם כל זה נהיה עוסקים ועובדים את ה' בתורה מצוה ועבודה, ובודאי רק בזאת יהיה טוב לנו ואחריתנו ישגא למאד מאד". עכ"ל.

והנה כתב הב"ח (סימן מ"ז) שעל ידי לימוד התורה זוכה להידבק בבורא יתברך, ונעשה כסא ומרכבה לשכינה הקדושה. ולכן רק הלומד תורה שזכה שגופו נעשה כסא ומרכבה לשכינה הקדושה, רק גוף כזה יכול לקום לתחיית המתים.

לפי זה יש לחלק ולומר, שתלמיד חכם שעסק בתורה אור תורה מחייהו, היינו כיון שהיה דבק בהקב"ה בחיים חיותו זוכה גם בתחיית המתים לידבק בו יתברך ולקום, אולם שונה הדבר אצל תומכי תורה שלא היתה להם את המעלה של דביקות בה' בחיים חיותם, אזי אף שיקומו בתחיית המתים, אולם לא יהיה זה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, אלא על ידי דביקות בתלמיד חכם – לומד התורה.

ת. "המחזיר נשמות לפגרים מתים"

ראשי תיבות נמ"ה, לרמז לאדם מיד בקומו בבקר לבל יתעצל אלא ילמד זריזות מן הנמלה.

מובא במדרש על הפסוק "לך אל הנמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין שוטר ומושל תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה", מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה? משום שכל חיותה של הנמלה אינה אלא ששה חודשים, וכל מאכלה אינה אלא חטה ומחצה, והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאה חטין ושעורין ועדשים. אמר רשב"י: מעשה היה ומצאו בבור שלה שלש מאות כור. ולמה היא עושה כן? אמר רב תנחומא: אומרת הנמלה שמא יגזור עלי הקב"ה חיים ויהיה לי מוכן לאכול. לפיכך אמר שלמה "לך אל הנמלה עצל ראה דרכיה וחכם", אף אתם התקינו לכם מצוות מן העוה"ז לעוה"ב. (רמז נפלא כתוב בספר "פתיל חיי": וחכם ר"ת חטה ומחצה כל מאכלה, ו' חודשים כל מחייתה, נמלה ר"ת נמלה מכינה לדרכה הרבה עצל ר"ת ערוב צידה לדרך).

ומכך יעשה האדם ק"ו, אם הנמלה שכל חייה ששה חודשים כך דוחה כל התירוצים ומזדרזת במלאכתה האדם שנצרך להכין צידה לצח מצוות ומעשים טובים שיספיקו לו לאין סוף של שנים, עאכ"כ שעליו לדחות את כל התירוצים ולעשות מלאכתו בזריזות.

והקשה החיד"א בספרו דברים אחדים (דף ע"ו) על מה שאמר שלמה המלך ע"ה "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם" דלכאורה הוי ליה למימר ראה דרכיה "ומהר", ולמה אמר וחכם?

ופירש הרב ז"ל, הנה נודע מה שאמרו רז"ל (דברים רבה ה' ב') על חריצות הנמלה שכל ימיה ששה חודשים ומאכלה חטה וחצי ואפילו הכי תזדרז להביא מכל מאכל אשר יאכל יום יום, עד כי תאצור אוצר רב תבואות. ויש להם ג' חדרים תחתיים שניים ושלישים. וקשים בשניה ולא בראשונה מפני הדלף ולא בתחתונה מפני הלחות, וגם אם יבא אליהם דלף מוציאתם לשמש עד שיתנגבו וחוזרת לתתם במקומם. גם חותכת ראש החטה שלא תצמח.

והנה לפי זה באומרו לך אל נמלה עצל נפיק מינה חורבה, שהאדם ילמד מן הנמלה לצבור כעפר כסף, ובחומר יכין מלבוש, יעשה לו סגולה אוצרות כסף ורב פנינים, ויוציא כל ימיו לרדוף אחר המותרות, ועיניו לא תשבע עושר, כנמלה שמאכלה חטה וחצי, ונמצא בחור שלה שלש מאות כורין.

לכן אמר שלמה המלך ע"ה "ראה דרכיה וחכם", כלומר למוד ממנה לענין החכמה ודעת אלהים ומצוותיו, ושכשם שהנמלה טורחת לשאת משא כפלים מגופה, כך אתה תטרח בעבודת ה' יותר מכוחך, וכשם שהיא חפצה להביא כל מין מאכל חטה ושעורה ועדשה וכיוצא, כן אתה תרבה גבולך מתורה ומצוות ומעשים טובים.

הוספה חשובה:

כאן מקום להביא את מה בספר תורת חיים (עמ"ס שבועות סופ"א) אחר שדן בארוכה האם מיתה מכפרת דוקא כשבאה עם וידוי וחרטה קודם המיתה, מסיים וכותב: "ולפי שפעמים אדם מת מיתה חטופה ואינו יכול להתוודות, לכך נכון לכל אדם הבא בימים שיתודה בכל יום תמיד בבוקר, וזה נוסחו: 'מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שמיתתי בידך, יהי רצון מלפניך שתמלא מספר ימי לטובה ותצילני ממייתה חטופה ומכל מיתה משונה ותאריך ימי חיי, ואם אמות תבא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי' (כמו שכתב בטור יו"ד סי' שלח). ע"כ.

קו השיעורים להתענג בתענוגים

חייגו: 0772618021

לשמיעת שיעורים על סידור התפילה
קשש שלוחה: 55